

Szabó Márk

A SZÜRKE FRANCIA ÁRNYALATA

François Hollande bukása, tündöklés nélkül

2013 novemberében jelent meg Philip Short brit történész François Mitterrand néhai francia elnökről szóló, közel 600 oldalas könyve. A magnum opus az országot 1981-től tizennégy éven át vezető baloldali államfő „párhuzamos” magánéletével átszőtt államférfiúi teljesítményének összegzése, benne az emberi kisszerűségtől a hatalmi-politikai manipuláció magasiskolájáig minden epizóddal, amelyek együtt „a 20. század tükrévé” (Jacques Chirac) tették az 1996-ban elhunyt elnököt.¹

Szűk egy évvel később, 2014-ben újabb könyv jelent meg, igaz, ezúttal egészen más céltől vezérelve. A szerző Valérie Trierweiler, a 2012 óta hivatalban lévő, Mitterrand 1995-ös távozása óta az Élysée-palotát a baloldalnak visszahódító François Hollande köztársasági elnök egykori élettársa. Trierweiler botránykönyve az elnökkel való élet-társi viszonyának állít emléket olyan dicstelen epizódokkal, mint hogy a megcsalásáról a sajtóból értesülő nőt – állítása szerint – az államfő nyugtatók túladagolásával igyekezett távol tartani a még nagyobb közéleti botrány okozásától. Az elmúlt két évtizedben választott elnökeik szerelmi viharaihoz egyre jobban hozzáédződött francia közvéleménynek az Hollande–Trierweiler „affér” legfeljebb egy volt az indokok között, amiért ez év szeptember elejére korábban sosem látott mélységbe, 13 százalékos negatív csúcsra „küldték” az elnök népszerűségét.

A kontraszt az ötödik francia köztársaság két baloldali államfője között aligha lehetne nagyobb. Ha igaz is, hogy Mitterrand államférfiúi emlékének magasztossá válásához az idő és az utolsóig titkolt betegség tragikus vége nagymértékben hozzájárult, az elnöki ciklusa félidejénél tartó Hollande esetében egyelőre elképzelhetetlen erőnek kellene átrendezniük a francia közéletet, hogy ne minden idők legelutasítottabb államfőjeként zárja karrierjét a 2017-es választásokon – legrosszabb esetben már az első fordulóból sem továbbjutva.

Mi vezetett ehhez a drámai bukási spirálhoz? A jobboldali elődje hektikusságával és a nagy reformígéretre kepest csekély kormányzati teljesítményével szembeni elégedetlenséget kihasználó Hollande 2012 nyara és 2014 ősze közt elveszítette a politika feletti irányítást. Úgy tűnik, hogy az európai kontinens marxista-antikapitalista szellemi gyökereit a mai napig meghaladni és megtagadni képtelen baloldali pártját a rá jellemző aprólékos munkával győzelemre vivő elnök számára a kormányzás feladata megoldha-

¹ Philip SHORT: *A Taste for Intrigue. The Multiple Lives of François Mitterrand*, Henry Holt and Company, New York, 2013. Chirac hasonlata aligha lehetne találhatóbb: Mitterrand a II. világháború náccal kollaboráns Vichy-rezsimjétől jutott el az államkapitalista baloldali nézetein át az elnöki hivatalig; ha kellett, a radikális jobboldal számára kedvező arányos választási rendszert vezetett be csak azért, hogy gyengítse a gaulle-ista konzervatívokat, akikkel 14 év elnökségből négyet mégis politikai társbérletben együtt kormányzott.

tatlanul nagyra bizonyult. Két év leforgása alatt Hollande választási programja éppúgy megbukott, mint ahogyan elpárolgott az elnök és az elnöki intézmény tekintélye. Az államfő a távlatos, stratégiai kormányzati politikák megfogalmazásával és konkrét gyakorlatba való átültetésével éppúgy kudarcot vallott, mint a számára adott hatalomtechnikai eszköztár napi szintű menedzselésével.

A Sarkozy elnök elnökségébe belefásult választói akaratra 2012-ben még jól rezonáló „normális” államfői imázs ma legjobb esetben szürkének hat.

Az eltűnt legitimitáció nyomában: a tétlenség ára

A nyugat-európai alkotmányos berendezkedések közül a Charles de Gaulle által konstruált „félelnöki” kormányforma a mindenkori francia államfőt kvázi uralkodói pozícióba emeli. Azoktól a ritka esetektől eltekintve, amikor nem a közvetlenül választott elnök pártja birtokolja a parlamenti többséget, a mindenkori elnök egymaga testesíti meg a végrehajtó hatalmat. Ő Franciaország a külvilág felé, ő szabja meg a kormányzati politikák irányát, a sikerek őt igazolják, míg az aprólékos munkát, valamint az esetleges kudarcokért való felelősséget rendszeresen miniszterelnökére háríthatja, akit – az utóbbi „kérésére” – hivatalából fel is menthet. Ez az erős monarchikus felhangokkal és külsőségekkel felruházott alkotmányos hatalom egyszerre több lábon áll – a közjogi berendezkedésen túlmenően a végrehajtó hatalom további politikai támasza lehet az erős törvényhozói többség (a két kamara közül egyértelműen a nemzetgyűlés szerepe a hangsúlyosabb), valamint az elnököt támogató párt patronátságait kielégítő önkormányzati-regionális szintek sokasága.

Hollande elnök 2012-es győzelme pillanatában már négy éve a Szocialista Párt (Parti Socialiste, PS) volt az önkormányzatok és régiók legerősebb pártja; a közvetett úton választott szenátusban is – történelmi – baloldali többség alakult ki. Az Élysée-palota bevétele követően pedig a PS és szövetségesei könnyen győzték le a vereségből éppen felocsúdó, Sarkozy (átmeneti) távozását követően a belső hatalmi harcoktól lebénult jobbközép UMP-t. 2012 nyarára a Franciaország kormányzásához szükséges politikai támogatottság hiánytalanul „összeállt” az államfő mögött. A páratlan felhatalmazás birtokában és a jobboldal szklerotikus állapotát látva Hollande történelmi lehetőség előtt állt. Bebizonyíthatta volna, hogy a francia baloldal meghaladta a már Mitterrand elnökségekor is idejé múlt, dogmatikusan töke- és piacellenes etatizmusát, és képes a meglévő széles hatalmi bázisát kihasználva érdemi kormányzati teljesítményt nyújtani.

„C'est Cuba sans le soleil”, vagyis: „ez Kuba napsütés nélkül” – így reagált az államfő egykori tanácsadója, ma kormánya gazdasági minisztere, Emmanuel Macron, amikor megtudta: egyik első intézkedéseként Hollande 75 százalékos adóterhet vet ki a legmagasabb jövedelmekre. A nagyívű reformokra számító közvélemény számára hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a PS utolsó kormányzati éve (1997–2001) óta a politikai gazdaságtan terén érdemben nem frissítette nézeteit. Ebben a felfogásban ha a kormány a költségvetés rendbetételére szorul, akkor reflexszerűen adót emel, és a versenyképtelenséget

előidézõ szabályozói környezet reformja helyett kizárólag a bevételi oldal gyarapításában gondolkodik, miközben a hiányt újratermelõ elosztó rendszerek, Franciaország esetében maga az állam karcsúsítását minél inkább elodázza.² A krónikus kormányzati tétlenség francia hagyománya 2014-re a GDP 95 százaléka fölé emelte az ország államadósságát, abszolút értékben átlépve a szimbolikus kétezermilliárd eurós értéket.

Miközben állam- és kormányfõk, kormánypártok és miniszterek rendszerint azért válnak elutasítottá, mert megpróbálnak a rájuk bízott hatalomnál fogva érdemi, rövid távon akár érdeksérelemmel járó változásokat elérni, François Hollande úgy nézte végig legitimitációja elvesztését, hogy 2014 õszéig egyetlen, cselekvõképességre utaló közpolitikai intézkedést sem hozott. Passzívan szemlélte, ahogy kormánya és a számára a törvényhozásban többséget biztosító PS kapitalizmusellenes véleményvezérei sorra hátrítanak el minden változtatásra irányuló kezdeményezést, miközben valós alternatívák hiányában a választók egyre nagyobb része a baloldaltól való kiábrándultságában a radikális jobboldali Nemzeti Front (Front National, FN) mögé sorakozik fel. Az FN számára a PS kormányzóképtelensége és az UMP vezetői válsága tálcán kínálta a lehetõséget, hogy a korábban tõle még idegenkedõ választói rétegeket megszólítva végleg a politikai verseny „domesztikált” szereplõjévé váljon. Az apja le sem tagadott szélsõjobboldali nézeteivel is szembehelyezkedõ Marine Le Pen stratégiájának elsõ látványos sikerei már a 2014 márciusában megtartott önkormányzati választásokon mutatkoztak. Azonban a politikai sokk akkor vált általánossá, amikor három hónappal késõbb az FN a szavazatok 24,8 százalékát megszerezve elsõként végzett az európai parlamenti választásokon, 10 százalékponttal megelőzve az UMP (20,8%) mögött harmadik helyen végzõ kormánypártot.³

Két ilyen súlyú politikai vereség egyértelműen kikezdte a politikai napirendet maga alakító francia köztársasági elnök közjogi és politikai hagyományát megtestesítõ államfõ *pouvoir*ját. Hollande nem egészen elnöksége közepétõl már nem irányítója, sokkal inkább elszenvedõje a politikai cselekmények sorozatának. Mindezt jól szemléltette a – francia közéletben a nyári (politikai) szünet végét hagyományosan jelzõ, és ennél fogva a mindenkori kormányzó erõk számára a szimbolikus újrakezdés lendületének lehetõségét is

² Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a közterhek emelése Franciaországban korántsem kizárólag a baloldal gazdaságpolitikai eszköztárára jellemzõ. A 2007 és 2012 között hivatalban lévõ konzervatív Nicolas Sarkozy kormányai – fõleg a 2008-as gazdasági válságot követõ idõszakban – az addig is visszafogottan alkalmazott jobboldali fiskális politikát rövid úton etatista-adóemelő intézkedések sorozatával írták felül. *La préférence française pour les hausses d'impôt*, Le Monde 2011. december 23. (www.lemonde.fr/election-presidentielle-2012/article/2011/12/23/la-preference-francaise-pour-les-hausses-d-impot_1622186_1471069.html).

³ A 2014. márciusi önkormányzati választások szám szerinti gyõztese az ellenzéki UMP volt, a jobboldali párt a hat évvel korábban, Sarkozy elnöksége idején elszenvedett vereség óta készült a helyhatóságok visszahódítására, ami a baloldal mellett továbbra is kitaró Párizs kivételével összességében sikerült is. Miközben azonban az UMP évszázados szocialista fellegvárakat is bevett, az FN emelkedését mutatta, hogy a helyhatóságokért folytatott küzdelembõl tíz helyen is gyõztesen került ki, köztük a Franciaország második legnagyobb városának számító Marseille egy 150 ezres kerületében is. Elemzõk már ekkor figyelmeztettek a párhuzamra: 1995-ben is helyi szinten indult az akkor még Jean-Marie Le Pen vezette FN erõsödése, amely végül a 2002-es elnökválasztás elsõ fordulójában kulminálódott. *Devastating losses for the Socialists*, The Economist 2014. március 31. (www.economist.com/blogs/charlemagne/2014/03/frances-local-elections-0).

magában hordó – „la rentrée politique” 2014-ben. Ahelyett ugyanis, hogy Hollande az önkormányzati vereség másnapján kinevezett Manuel Valls miniszterelnökkel közösen kidolgozott versenyképesség- és gazdaságélénkítő kormányzati intézkedések bejelentésére összpontosíthatott volna, a mindössze ötödik hónapja hivatalban lévő kormánya szétesését volt kénytelen menedzselni.

Az újabb válság a belső erőviszonyok átrendezését megkísérlő, elszánását kevés megmaradt politikai tőkéje kockáztatása árán is érvényesíteni akaró köztársasági elnök és saját pártja radikális baloldali erőcsoportja közti konfliktus miatt robbant. A szocialisták globalizációellenes frakcióját tudatosan maga mögé gyűjtő Arnaud Montebourg pozíciója akkor vált végképp tarthatatlanná, amikor az éppen piacbarát reformprogrammal előálló kormány gazdasági minisztereként nyíltan szembehelyezkedett a felettesei által választott irányvonallal, felszólítva a Valls-kabinetet, hogy álljon ellen a szerinte a német jobboldal által „rájuk kényszerített” megszorító politikájának.⁴ A politikai válságot előidéző, végül a renitens radikális baloldali kormánytagok kilépésével-kizárásával záruló epizód mint cseppben a tenger világított rá Hollande elnök politikai sodródására. A költségvetési deficit 3 százalék alá szorítására krónikusan képtelen francia kormányzat a piacok – és a baloldallal szemben 2012 óta egyre nyíltabban kritikus német kormány – bizalmának visszaszerzése érdekében bejelentett intézkedéscsomagját az irányváltás pillanatában megtorpedózó gazdasági miniszter valójában az államfő tekintélyvesztését világította meg az utolsó kétkedők számára is.

A hitelesség helyreállítása érdekében Valls 2014 őszén új kormányt alakított, a miniszterelnök pedig a francia politikában, főleg annak baloldalán korábban szentségtörésnek minősülő piacbarát kommunikációval kívánja hitelesíteni a szocialisták reformmelközelődést. „J'aime l'entreprise”, vagyis: szeretem a vállalatokat, mondta a munkaadók szövetsége, a Medef rendezvényén a részt vevő cégvezetők őszinte megrökönyödésére és megkönnyebbülésére (amit felállván tapsolva fejeztek ki). Az új kormány gazdasági minisztere az egykor napsütés nélküli Kubát emlegető Emanuel Macron korábbi befektetési bankár, aki az utolsó egyensúlyi költségvetés évében (1974) még meg sem született.⁵ A baloldal innovatív erőtartalékait azonban jól mutatja, hogy a kulcspozíciókba beemelt piacbarát szocialisták egytől egyig Michel Rocard egykori miniszterelnök tanítványai – ő pedig 1988 és 1991 közt volt kormányon...⁶

⁴ Montebourg először a Le Monde baloldali napilapnak adott 2014. augusztus 23-ai interjújában, majd egy másnapi vidéki szocialista fórumon bírálta saját kormányát, amiért az szerinte kizárólag a költségvetési hiánycsökkentést tartja szem előtt ahelyett, hogy a növekedést ösztönöznék (véltetően újabb állami kiadásokkal). *Montebourg: la France „ne peut plus se laisser faire” face à l'Allemagne*, www.france24.com/fr/20140823-france-arnaud-montebourg-allemagne-austerite-europe-bce-hollande-merkel/.

⁵ Macron 1977 decemberében született: *France's new economy minister wasn't alive the last time the country ran a surplus*, Quartz 2014. augusztus 27., <http://qz.com/256478/frances-new-economy-minister-wasnt-alive-the-last-time-the-country-ran-a-surplus/>.

⁶ Manuel Valls miniszterelnök Rocard parlamenti titkáráként kezdte politikai pályafutását. Hollande elnök kabinetfőnöke az egykori miniszterelnök stábjában tűnt fel, ahogyan Bernard Cazeneuve jelenlegi belügyminiszter is. Emmanuel Macron gazdasági miniszter Rocard személyes barátja, az ő egyik fia pedig a miniszterelnöki kabinetben jutott pozícióhoz.

Hollande elnök ciklusa félidején érezte elérkezettnek az időt, hogy egykori mentora, Mitterrand példájából okulva teljes politikai és gazdasági fordulatot hirdessen meg. Két év leforgása alatt azonban önkézüleg már odáig szűkítette mozgásterét, hogy az eleve nem korszakos stratégiaként ismert politikus sikerének esélyei legfeljebb kétesnek minősíthetők. Kormányzati tétlensége a radikális jobboldal számára ideális lehetőséget teremtett, miközben az Európai Uniót meghatározó Párizs–Berlin tengelyt is egyre több kérdőjel övezi a francia kormány perspektívatlansága miatt.

Hollande utolsó reménye?

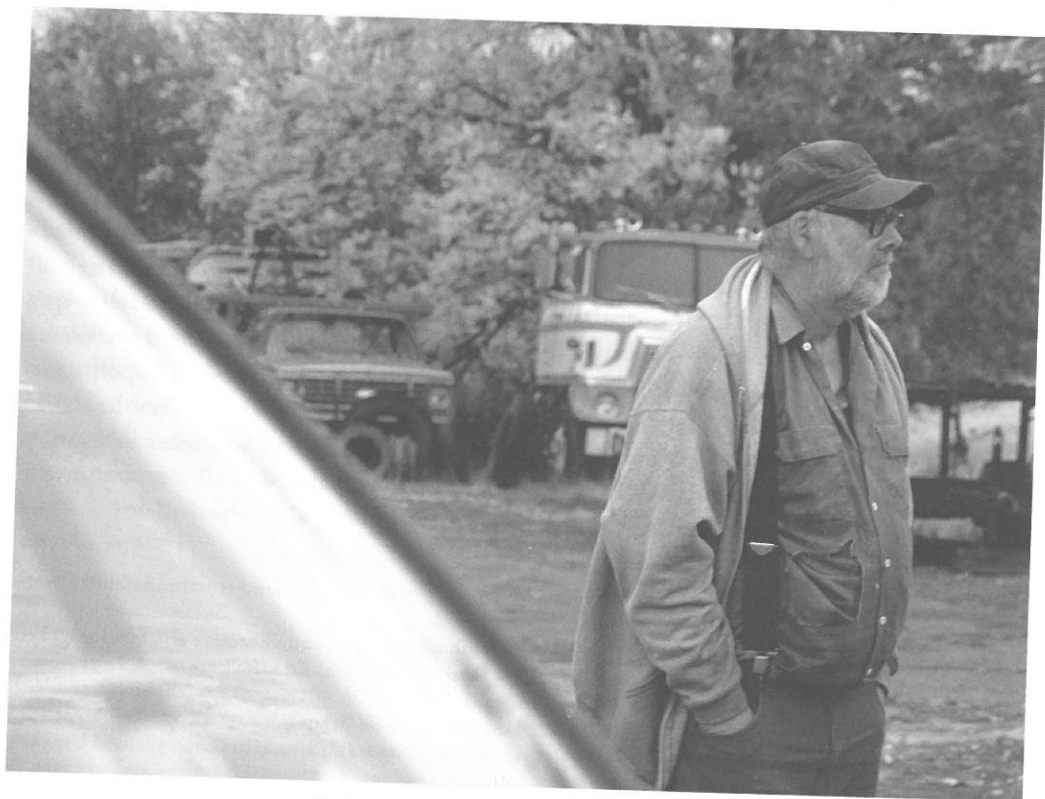
Paradox módon az államfő egyedül abban bízhat, hogy a 2017-es elnökválasztás az öt évvel korábbi forгатókönyve mentén alakul. Vagyis a franciák közte és az egykori pártja, az UMP élére visszatért Nicolas Sarkozy között választhatnak ismét. Ez a felállás azonban ahhoz túlságosan sok feltételezésen alapul, hogy Hollande erre építse államfői ciklusa fennmaradó részét.

Kétségtelen tény, hogy a 2012-es vereséget követően az egykor kormányzó UMP minden lehetőséget felkínált a baloldalnak, hogy az tartósan marginalizálja jobbközép riválisát. A jobboldal valójában sosem tudott mit kezdeni Sarkozy „hagyatékával”. A volt elnök visszatérését saját lelelkesebb híveinek szűk rajongói klubján kívül az UMP-n belül senki nem kívánta, azt megakadályozni azonban nem tudták, a vezetői tisztségért folyó kilátástalan rivalizálás pedig a pártszakadás veszélyéig fokozódott. Mindeközben az egykori kormányzó erő a kifizetetlen kampányszámlák és a kétes finanszírozás gyanújába keveredve 2014 nyarára elvesztette nemcsak elnökét, hanem a baloldali kormány kizárólagos ellenzéke szerepét is. Ezt a – javarészt önkéntes távozása és az újválasztási kampánya körüli pénzügyi anomáliák által okozott – helyzetet használta ki Sarkozy arra, hogy bejelentse a visszatérést, majd november végén a párttagok 65 százalékának szavazatával meg is szerezze az UMP elnökségét. Ez a lépés egyben a 2017-es elnökválasztáson való újbóli megmérettetéssel egyenértékű döntés.

Hollande elnök számára Sarkozy lépése azért adhat okot némi optimizmusra, mert az államfő, túl azon, hogy jól ismeri egykori riválisát, egyaránt bízhat a jobboldal töredezettségében és hivatali elődje megosztó természetében. Egy fragmentált jobboldalon, ahol a szavazatok eleve több párt között oszlanak meg, Sarkozy személye könnyen a bizonytalanok távortartását eredményezheti a választáson. Márpedig az abszolút többségi elvű elnökválasztási rendszer első fordulójából az ő részleges támogatásuk nélkül szinte képtelenség továbbjutni. Hollande számára az UMP vezetői válsága és az FN ettől nem teljesen független felemelkedése akár még azt a helyzetet is eredményezheti, hogy a jobboldal megosztottságának köszönhetően megmenekül az első fordulóban való kiesés 2002-es szégyenétől.⁷

⁷ Mindez persze sovány vigasz: az őszi közvélemény-kutatások szerint ugyanis a szóba jöhető jelöltek közül Hollande az egyetlen, aki egy hipotetikus második fordulóban alulmaradna a radikális jobboldal jelöltjével szemben, míg minden más esetben a jobbközép jelölt győzne. Egy „most vasárnapi” első

A 2014. év végére tehát egyelőre annyi látszik bizonyosan, hogy az ötödik köztársaság mindezidáig legelutasítottabb elnöke számára a jobboldal belső fragmentáltsága jelenti a reményt arra, hogy nem kieső helyen zárja a következő elnökválasztás első fordulóját. Ehhez is azonban minimum az szükséges, hogy államfői ciklusa fennmaradó részében képes legyen valamennyit visszaszerezni egykori támogatottságából. Ennek hiányában az sem kizárt, hogy saját miniszterelnöke kilép a végrehajtó hatalomban számára közjogilag kijelölt hagyományos alárendelt szerepből, és Hollande népszerűtlenségét kihasználva méretteti meg magát.

„Ain't a free country anymore” (Washington)

fordulóban győztesnek mért Marine Le Pen erősödésében bízni tehát minimum kockázatos az államfő számára. *Présidentielle 2017: Marine Le Pen en tête au premier tour dans tous les cas de figure*, Le Figaro 2014. szeptember 5. (www.lefigaro.fr/politique/2014/09/05/01002-20140905ARTFIG00167-sondage-marine-le-pen-en-tete-de-la-presidentielle-dans-tous-les-cas-de-figure.php).